

อาณาบริเวณความรู้ด้านวัดผล สถิติ วิจัย ประเมิน ประกันคุณภาพและการบริหารจัดการศึกษา

รัตนะ บัวสนธ์

rattanabb1@hotmail.com

www.rattanabb.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอสาระความรู้ของการศึกษาที่สำคัญเกี่ยวกับด้านการวัดผล สถิติ การวิจัย การประเมิน การประกันคุณภาพการศึกษาและการบริหารจัดการศึกษา ว่าแต่ละด้านมีแนวคิดหลักอย่างไรและมีความสัมพันธ์กันอย่างไร โดยใช้จุดเริ่มต้นวิเคราะห์จากตัวผู้เรียนต่อเนื่องตามลำดับ ทั้งนี้ เพราะผู้เรียนคือเป้าหมายหลักของสาระความรู้แต่ละด้านที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ซึ่งการวัดผลการศึกษานั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อจะตรวจสอบวินิจฉัยว่าผู้เรียนมีพัฒนาการทางการเรียนรู้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ในขณะที่สถิตินั้นก็เป็นเทคนิคหรือวิธีการที่จะนำตัวเลขที่ได้จากการวัดผลการศึกษา มาวิเคราะห์ศึกษา สรุปผล วิจัยทางการศึกษาเป็นวิธีการหาความรู้ ความจริง ที่ครอบคลุมเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งความรู้ความจริงทางการศึกษานั้น มีทั้งส่วนที่เป็นตัวเลข จำนวน และส่วนที่เป็นเหตุการณ์ กิจกรรม ความหมาย ความรู้สึกนึกคิด หรือที่รู้จักกันว่าความรู้ความจริงเชิงปริมาณ และความรู้ความจริงเชิงคุณภาพ ในส่วนที่เป็นเชิงปริมาณก็ต้องอาศัยสถิติมาวิเคราะห์ตอบคำถามของการวิจัยด้วยเช่นกัน สำหรับการประเมินทางการศึกษา แม้ว่าการพัฒนาความรู้ในระยะแรก ๆ จะแยกไม่ออกจากการวัดผลการศึกษา แต่ในปัจจุบันนั้นการประเมินทางการศึกษาได้พัฒนาความรู้ของตนเองแตกตัวแยกออกมาจากการวัดผลการศึกษาและการวิจัยทางการศึกษาอย่างชัดเจน โดยที่การประเมินทางการศึกษานั้น ก็คือกระบวนการรวบรวมสารสนเทศเกี่ยวกับสิ่งที่มุ่งประเมิน (evaluated) เพื่อตัดสินคุณค่าและคุณประโยชน์ของสิ่งที่มุ่งประเมินของศึกษานั้น ซึ่งสิ่งที่มุ่งประเมินทางการศึกษาก็มีขอบข่ายกว้างไปกว่าผู้เรียน (เช่น โครงการ หลักสูตร แผนงานการจัดการศึกษา การประเมินบุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น) แต่กระนั้นก็ตาม กระบวนการรวบรวมสารสนเทศของสิ่งที่มุ่งประเมินนั้นก็จำเป็นต้องใช้วิธีการวิจัย สำหรับการค้นหารวบรวมหรือกล่าวอย่างง่ายว่าการประเมินต้องอาศัยสารสนเทศจากการวิจัยเพื่อการตัดสินใจตัดสินใจตนเอง ในขณะที่การประกันคุณภาพการศึกษานั้นก็มีการดำเนินงานส่วนหนึ่งที่ต้องใช้การประเมินทางการศึกษาที่เรียกว่าการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก (internal and external quality assessment) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน และทำยี่สุดผลที่ได้จากการประเมินคุณภาพก็จะถูกนำไปใช้สำหรับการบริหารจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษานั้น ๆ โดยทุกสถาบันการศึกษาก็มุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำคัญที่สุด

- คำหลัก**
1. วัดผลการศึกษา (Educational Measurement)
  2. สถิติสำหรับการวิจัย (Statistics for Research)
  3. วิจัยทางการศึกษา (Educational Research)
  4. การประเมินทางการศึกษา (Educational Evaluation)
  5. ประกันคุณภาพทางการศึกษา (Educational Quality Assurance)
  6. บริหารจัดการศึกษา (Educational Management)

บทนำ

การศึกษา ตามความหมายก็คือ ความเจริญงอกงาม (education is growth) ถ้ามองว่าอะไรงอกงาม คำตอบก็ได้แก่ผู้เรียน (learner) การที่ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามนั้นก็พิจารณาได้จากผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (learning) หรือมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากที่ทำได้เป็นทำไม่ได้ จากที่ไม่รู้เป็นรู้ เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาหรือไม่ ดังนั้น สังคม ประเทศชาติทั้งหลายจึงใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความงอกงามเป็นไปตามทิศทางการจัดการศึกษาที่วางไว้ ด้วยเหตุฉะฉานนี้เอง บางครั้งจึงมีการให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า คือเครื่องมือในการถ่ายทอดมรดกทางสังคม วัฒนธรรมของประเทศหนึ่ง ๆ ทั้งนี้ องค์หรือสถาบันหลักที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาของประเทศ ก็คือ สถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ นั่นเอง ซึ่งการจัดการศึกษาโดยสถาบันการศึกษาเหล่านี้ก็จะเรียกกันว่า การศึกษาอย่างเป็นทางการและการศึกษานอกระบบ (formal and non-formal education) แต่ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาโดยสถาบันการศึกษาใด ๆ ก็ตาม ล้วนมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือเกิดการเรียนรู้ในสามด้านหลัก (three domain) เสมอ นั่นคือ ด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) ด้านทักษะพิสัย (psychomotor domain) และด้านจิตพิสัย (effective domain) ทั้งนี้จะมุ่งเน้นให้น้ำหนักด้านใดด้านหนึ่งมากกว่ากันก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระที่จะจัดให้กับผู้เรียนเป็นสำคัญ

ครั้นเมื่อมีการจัดการศึกษาเป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนดในแต่ละช่วง ก็มีความจำเป็นอยู่เองที่สังคม ประเทศชาตินั้นจะต้องหาคำตอบมาตอบคำถามที่สำคัญให้ได้ว่า การลงทุนงบประมาณจัดการศึกษาผ่านสถาบันการศึกษาในแต่ละระดับไปแล้วนั้น สถาบันการศึกษาได้ปฏิบัติหน้าที่คุ้มค่างบประมาณทางการศึกษาที่จัดสรรให้หรือไม่ ซึ่งคำว่า การคุ้มค่าในการจัดการศึกษานี้ก็อาจมีตัวชี้วัด (indicator) หลายตัวให้พิจารณาแต่ที่สำคัญ มีอาจละเลยได้ก็คือ ผู้เรียนมีการพัฒนาเจริญงอกงามเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพียงไร ทั้งนี้ การหาคำตอบว่าผู้เรียนมีการพัฒนาเจริญงอกงามนั้นจะเกี่ยวข้องการอาณานิคมบริเวณความรู้ของวัดผลการศึกษา สถิติ สำหรับงานวิจัย วิจัยทางการศึกษา การประเมินทางการศึกษา การประกันคุณภาพทางการศึกษาและการบริหารจัดการศึกษา ตามลำดับ ดังนี้

การวัดผลการศึกษา (Educational Measurement)

ความหมายคำว่า การวัดผล (measurement) อย่างกระชับที่สุดก็คือ การกำหนดตัวเลขให้กับสรรพสิ่งที่จะวัดตามกฎที่ระบุไว้ ดังนั้น การวัดผลทางการศึกษาก็หมายถึงการกำหนดตัวเลขให้กับสรรพสิ่งทางการศึกษาตามกฎที่ระบุไว้ จากความหมายการวัดผลการศึกษาดังกล่าวนี้ ประเด็นที่ต้องพิจารณาก็คือ สรรพสิ่งทางการศึกษานั้นคืออะไร ซึ่งสรรพสิ่งทางการศึกษาในที่นี้ก็หมายถึงคุณลักษณะ (attribute) ของผู้เรียนนั่นเอง ทั้งนี้คุณลักษณะของผู้เรียนที่จะกำหนดตัวเลขให้นั้นก็จะมีสองประเภทใหญ่ ๆ คือ คุณลักษณะทางกายภาพ (physical attribute) และคุณลักษณะทางจิตภาพ (psychological attribute) อันทำให้เกิดการวัดผลเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นสองลักษณะตามมา คือ การวัดผลทางกายภาพ (physical measurement) และการวัดผลทางจิตภาพ (psychological measurement)

การวัดผลทางกายภาพเป็นการวัดที่มีความแม่นยำค่อนข้างสูง ชัดเจน รับรู้ได้ตรงกัน ไม่ซับซ้อน เครื่องมือวัดก็มีความตรง (validity) และความเที่ยง (reliability) การกำหนดตัวเลขให้กับคุณลักษณะทางกายภาพมี

ลักษณะเป็นวัตถุวิสัย (objectivity) ตัวอย่างคุณลักษณะก็ได้แก่ ส่วนสูง น้ำหนัก อัตราการเต้นของชีพจร แรงดึงของกล้ามเนื้อ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่าคุณลักษณะเหล่านี้ เมื่อจัดการศึกษาบางเนื้อหาสาระวิชานั้น ก็มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความงอกงามด้วยเช่นกัน การวัดผลทางกายภาพนั้น อาจเรียกได้ว่าเป็นการวัดโดยตรง (direct measurement)

ในทางตรงกันข้าม การวัดผลทางจิตภาพเป็นการวัดที่มีความซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง การรับรู้ในคุณลักษณะที่ต้องการวัด อาจเข้าใจไม่ตรงกันเครื่องมือที่ใช้วัดจะมีความตรง ความเที่ยงและเป็นวัตถุวิสัยมากน้อยเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการพัฒนาและการใช้เครื่องมือ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะคุณลักษณะทางจิตภาพนั้นไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง เป็นคุณลักษณะภายในสมองหรือจิตใจ (mind) ซึ่งเป็นลักษณะแฝง (trait) ถูกสร้างและอธิบายโดยทฤษฎีทางจิตวิทยา (psychological theory) ว่ามีอยู่ในตัวบุคคล การจะวัดผลทางจิตภาพจึงต้องอาศัยทฤษฎีทางจิตวิทยาที่อธิบายคุณลักษณะแฝงนั้น ๆ มาให้ความหมายหรือนิยามคุณลักษณะนั้นแล้วสร้างเครื่องมือการวัดให้ได้คุณลักษณะตรงตามทีนิยามหรือตามทฤษฎีดังกล่าว ซึ่งเรียกกันว่า ความตรงตามทฤษฎีหรือความตรงเชิงโครงสร้าง (theoretical or construct validity) คุณลักษณะทางจิตภาพนี้ ในการจัดการศึกษาเกือบทุกเนื้อหาสาระวิชาทุกระดับการศึกษา มีความต้องการที่จะพัฒนาผู้เรียนเป็นอย่างมาก ตัวอย่างของคุณลักษณะทางจิตภาพ ได้แก่ ความสามารถทางสติปัญญา แรงจูงใจ ทักษะคิด ความสามารถหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นต้น การวัดผลทางจิตภาพนี้จะอาศัยหลักการไอโซมอร์ฟิซึม (isomorphism) ในการกำหนดตัวเลขให้กับคุณลักษณะแฝงที่ต้องการจะวัด ซึ่งเป็นการวัดโดยอ้อมหรือการวัดภาวะสันนิษฐาน (indirect or inference measurement)

สิ่งที่ได้รับจากการวัดผลทางการศึกษาแต่ละครั้งที่ทำการวัดเสร็จสิ้นก็คือตัวเลขหรือคะแนน คะแนนดังกล่าวนี้เรียกว่าคะแนนที่สังเกตได้ (observed score) ที่เชื่อหรือยอมรับว่าเป็นตัวแทนหรือค่าของคุณลักษณะทางจิตภาพที่วัด ทั้งนี้ถ้าเครื่องมือที่ใช้วัดและวิธีการวัด ดำเนินการอย่างดีคะแนนที่สังเกตได้ ควรจะเป็นคะแนนคุณลักษณะที่แท้จริงหรือคะแนนจริง (true score) ของคุณลักษณะจิตภาพนั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว การวัดผลทางการศึกษาทุกครั้งจะมีความคลาดเคลื่อนของการวัด (measurement error) เสมอ ดังนั้น คะแนนที่สังเกตได้วัดได้แต่ละครั้งจึงเป็นผลรวมของคะแนนจริงและความคลาดเคลื่อนของการวัดดังนี้

$$X = T + E$$

เมื่อ X คือ คะแนนที่สังเกตได้

T คือ คะแนนที่แท้จริง

E คือ ความคลาดเคลื่อนของการวัด

จากสมการดังกล่าวจะเห็นว่า คะแนนที่สังเกตได้จะเป็นคะแนนที่แท้จริงก็ต่อเมื่อ ไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด ด้วยเหตุนี้เองการวัดผลการศึกษาโดยเฉพาะการวัดคุณลักษณะทางจิตภาพ จึงต้องพยายามทำให้ความคลาดเคลื่อนในการวัดมีค่าให้น้อยที่สุด หรือป้องกันและควรจะต้องตรวจสอบความคลาดเคลื่อนจากการวัดให้ได้มากที่สุด เพื่อจะให้คะแนนที่วัดได้เป็นตัวแทนหรือค่าที่แท้จริงของคุณลักษณะทางจิตภาพที่ต้องการจะพัฒนาผู้เรียน ทั้งนี้ก็เพราะว่าเป้าหมายสำคัญของการวัดผลทางการศึกษาก็คือการวินิจฉัยและพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษานั้นเอง

จากที่กล่าวมาก็เห็นได้ว่า ความคลาดเคลื่อนของการวัดจึงเป็นประเด็นปัญหาสำคัญของการวัดผลที่นักวัดผลพยายามแก้ไขและป้องกัน ซึ่งวิธีการที่นักวัดผลพยายามดำเนินการก็คือ สร้างเครื่องมือวัดผลให้มีคุณภาพ ที่จะ

สามารถตรวจสอบและป้องกันความคลาดเคลื่อนของการวัด โดยการพัฒนาทฤษฎีการวัดและการทดสอบ (Measurement and Testing Theory) ขึ้นมาใช้ สำหรับการสร้างเครื่องมือวัดและอธิบายผลของการวัด ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีการวัดผลหรือการทดสอบแบบดั้งเดิม (Classical Test Theory: CTT) ทฤษฎีสรุปอ้างอิง (Generalizability Theory) และทฤษฎีการตอบสนองข้อทดสอบ (Item Response Theory: IRT) ต่างก็เป็นทฤษฎีที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้แก้ปัญหาความคลาดเคลื่อนของการวัด จะทำให้ได้คะแนนที่สังเกตได้มีค่าใกล้เคียงหรือเป็นคะแนนที่แสดงคุณลักษณะที่แท้จริงของผู้เรียนด้วยกันทั้งสิ้น ทั้งนี้การแก้ปัญหาความคลาดเคลื่อนของการวัดตามแนวคิดของทฤษฎีดังกล่าวโดยอาศัยวิธีการทางสถิติสำหรับประมาณค่าต่าง ๆ อาทิ ค่าความเที่ยงของการทดสอบ ค่าพารามิเตอร์ของค่าอำนาจจำแนก ค่าความยากและค่าการเดา ทั้งนี้วิธีการทางสถิติที่ใช้สำหรับประมาณค่าเหล่านี้ก็คือ วิธีไซโคเมตริกส์ (Psychometrics)

สถิติสำหรับการวิจัย (Statistics for Research)

สถิติสำหรับการวิจัย คือเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (ที่เป็นค่าจากการวัดตัวแปร) เพื่อสรุปผลตอบคำถามหรือวัตถุประสงค์การวิจัย ในการวิจัยเชิงปริมาณนั้น ผลการวิจัยมุ่งศึกษาหาคำตอบเกี่ยวกับตัวแปรในสองลักษณะใหญ่ คือ ลักษณะหนึ่งมุ่งศึกษาว่าตัวแปรมีการแปรผันค่าอย่างไร ลักษณะที่สองมุ่งศึกษาว่าตัวแปรมีการแปรผันค่ารวมกันหรือไม่

การหาคำตอบเกี่ยวกับตัวแปรในลักษณะที่หนึ่งนั้น จัดเป็นวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) ยกตัวอย่างเช่น การวิจัยต้องการศึกษาว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดพิษณุโลกมีจำนวนทั้งสิ้นกี่โรงเรียน มีจำนวนนักเรียนแต่ละโรงเรียนกี่คน เป็นเพศชายหญิงกี่คน น้าหนัก ส่วนสูง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแต่ละคนเป็นอย่างไร จำนวนครูแต่ละโรงเรียนมีเท่าไร มีประสบการณ์สอนคนละกี่ปี เป็นต้น จะเห็นว่าที่ยกตัวอย่างมานั้นล้วนแต่เป็นตัวแปรและสามารถวัดกำหนดค่าเป็นตัวเลขได้ทั้งสิ้น และเป็นการศึกษาหาคำตอบเป็นรายตัวแปร

แต่การหาคำตอบเกี่ยวกับตัวแปรในลักษณะที่สองนั้น จัดเป็นงานวิจัยในเชิงอธิบาย (explanation research) กล่าวคือ มุ่งอธิบายว่าค่าของตัวแปรหนึ่งเกี่ยวข้องกับการแปรผันค่าของอีกตัวแปรหนึ่งหรือไม่ หรือมุ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอย่างน้อยสองตัวแปรขึ้นไป ยกตัวอย่างเช่น นักวิจัยต้องการศึกษาว่า นักเรียนเพศชายหญิงของเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดพิษณุโลก มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของการทดสอบระดับชาติต่างกันหรือไม่ ส่วนสูงและน้ำหนักของนักเรียนสัมพันธ์กันหรือไม่ หรือประสบการณ์การสอนของครูมีส่วนทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่างกันเพียงใด เป็นต้น จะเห็นว่าจากตัวอย่างที่ยกมาเป็นวิจัยที่มุ่งศึกษาหาคำตอบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรนั่นเอง

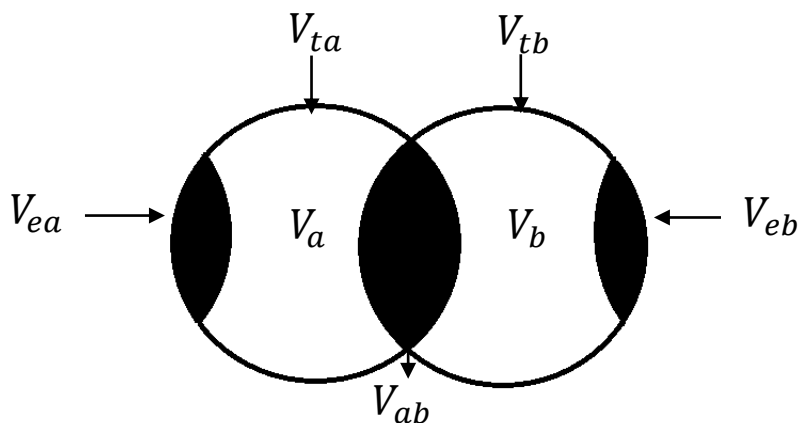
สถิติสำหรับการวิจัยนั้น นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยมีเป้าหมายสองประการคือ สรุปผลข้อมูลหนึ่งชุดที่ได้จากการวัดค่าตัวแปรนั้น ๆ และใช้เพื่อทดสอบสรุปอ้างอิงผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างไปสู่สถิติที่ใช้ตามเป้าหมายแรกคือ สถิติภาคบรรยาย (descriptive statistics) ในขณะที่สถิติที่ใช้ตามเป้าหมายที่สองก็คือสถิติอ้างอิง (inferential statistics) ซึ่งสถิติสองกลุ่มต่างก็ยังแบ่งเป็นกลุ่มและเทคนิคย่อย ๆ ได้อีกมาก ทั้งนี้หลักเกณฑ์เงื่อนไขและวิธีการที่นำมาใช้วิเคราะห์ก็มิมีรายละเอียดแยกย่อยซับซ้อนต่างกัน

แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นสถิติกลุ่มใด พื้นฐานสำคัญที่สุดของสถิติที่นำมาใช้ในการวิจัยก็คือ ต้องใช้เพื่อตอบคำถามหรือวัตถุประสงค์การวิจัย นั่นคือสถิติสำหรับการวิจัยนั้นเป็นสิ่งที่เกิดทีหลังคำถามหรือวัตถุประสงค์ วิจัยนักวิจัยต้องไม่ใช่สถิติเป็นตัวนำคำถามหรือวัตถุประสงค์การวิจัย (ยกเว้นวิจัยในทางสถิติ)

สถิติสำหรับการวิจัยมีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการวัดค่าตัวแปรที่สำคัญของตัวแปรดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1

แผนภูมิแสดงความแปรปรวนแต่ละประเภท

- เมื่อ V_{ta} และ V_{tb} คือ ความแปรปรวนทั้งหมดของตัวแปร a และ b
 V_{ea} และ V_{eb} คือ ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนของการวัดตัวแปร a และ b
 V_a และ V_b คือ ความแปรปรวนเฉพาะของตัวแปร a และ b
 V_{ab} คือ ความแปรปรวนรวมกันระหว่างตัวแปร a และ b

จากภาพดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าในการวัดค่าตัวแปร a ตัวแปร b มาจำนวนครั้งนั้น เมื่อนำมาวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐานค่าเฉลี่ยแล้วก็สามารถหาค่าความแปรปรวนได้ ซึ่งค่าความแปรปรวนที่หาได้นี้ก็จะประกอบด้วย ค่าความแปรปรวนทั้งหมด (V_t) ของตัวแปรนั้น โดยที่มีความแปรปรวนทั้งหมดของแต่ละตัวแปรประกอบด้วย ความแปรปรวนเฉพาะของตัวแปรนั้น (V_a และ V_b) และความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนของการวัดตัวแปรนั้น (V_{ea} และ V_{eb}) นอกจากนั้นถ้าหากตัวแปรทั้งสองมีการผันแปรค่ารวมกันก็จะแสดงให้เห็นหรือหาค่าความแปรปรวนร่วมของตัวแปร a และตัวแปร b ได้ (V_{ab}) ซึ่งก็คือการหาค่าตอบเกี่ยวกับตัวแปรในลักษณะที่สองตามที่กล่าวมานั้นเอง มีค่าความแปรปรวนรวมกันของตัวแปรตั้งแต่สองขึ้นไป ก็นำไปสู่การวิเคราะห์ทางสถิติสำหรับการวิจัยประเภทที่เรียกว่า การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient Analysis) ซึ่งการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ก็เป็นพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติขั้นสูงหรือสถิติการวิเคราะห์ตัวแปรพหุคูณ (Multivariate Statistics) ทั้งหลายนั่นเอง ดังนั้นสำหรับนักวิจัยเชิงปริมาณจึงกล่าวได้อย่างกระชับที่สุดว่า การวิจัยก็คือการหาค่าตอบเกี่ยวกับความแปรปรวนของตัวแปร ด้วยเหตุฉะนั้นการใช้สถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลตอบคำถามของการวิจัย พื้นฐานของการวิเคราะห์จึงมีสองกลุ่มคือการวิเคราะห์

กลุ่ม (ตระกูล) ความแปรปรวน และการวิเคราะห์กลุ่ม (ตระกูล) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ซึ่งถ้าพิจารณาจากจุดแรกเริ่มของพื้นฐานแนวคิดก็มีเพียงกลุ่มเดียวคือ ความแปรปรวน ดังที่กล่าวว่า การวิจัยคือการหาคำตอบเกี่ยวกับความแปรปรวนของตัวแปร เพราะถ้าไม่มีความแปรปรวนก็หาค่าความแปรปรวนรวมไม่ได้ เมื่อไม่มีความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรสองตัวขึ้นไปก็หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ไม่ได้นั่นเอง

จากพื้นฐานที่มาของแนวคิดสถิติสำหรับการวิจัยที่กล่าวนี้ภายหลังวิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัยได้รับการพัฒนาทางเทคนิควิธีวิเคราะห์ที่ลึกซึ้งซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะเทคนิควิธีวิเคราะห์เกี่ยวกับพารามิเตอร์ที่อาศัยหลักการประมาณค่าสำคัญ 3 หลัก คือ 1) การประมาณค่าแบบ Least Square Method 2) การประมาณค่าแบบ Bayesian และ 3) การประมาณค่าแบบ Maximum Likelihood ที่ทำให้เกิดเทคนิควิเคราะห์หลายเทคนิค ซึ่งแต่ละเทคนิควิธีการก็มีข้อตกลงเบื้องต้น (basic assumption) ของการใช้แตกต่างกันจนกระทั่งบางครั้งทำให้เกิดมีฉันทิฐิทางสถิติสำหรับการวิจัยของนักวิจัยบางกลุ่มว่า ถ้าหากงานวิจัยนั้นใช้สถิติลึกซึ้งหรือสถิติขั้นสูงแล้วก็จัดเป็นงานวิจัยล้ำค่า เลยเกิดไปถึงอาจารย์ผู้สอนทางสาขานี้เมื่อเขียนตำราเกี่ยวกับวิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัยก็เป็นการเขียนในลักษณะการเอาตัวอย่างโปรแกรมการวิเคราะห์หรือก๊อปปี้หน้าตัวอย่างผลการวิเคราะห์จากจอคอมพิวเตอร์มาใส่ในตำรา โดยมีได้กล่าวถึงอธิบายรากฐานที่มาของสถิติสำหรับการวิจัยนั้น เป็นการเขียนแบบผู้ใช้สถิติสำหรับการวิจัย (user statistics for research) มากกว่าที่จะเป็นนักสถิติสำหรับการวิจัย (statistician for research) ซึ่งทำให้ขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงรากฐานที่มา (foundation) ของสถิติสำหรับการวิจัยไปในท้ายที่สุด

วิจัยทางการศึกษา (Education Research)

วิจัยทางการศึกษา คือ การแสวงหาความรู้ ความจริงเกี่ยวกับตัวแปรหรือปรากฏการณ์ทางการศึกษา เพื่อที่จะพรรณนา (description) อธิบาย (explanation) ทำนาย (prediction) และควบคุม (control) ตัวแปรหรือปรากฏการณ์ทางการศึกษานั้น ทั้งนี้ตัวแปรหรือปรากฏการณ์ทางการศึกษาก็เป็นตัวแปรหรือปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับตัวผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาและสังคมหรือชุมชนที่แวดล้อมสถานศึกษานั้น ๆ รวมทั้งตัวแปรหรือปรากฏการณ์ที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่กล่าว เช่น การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนหรือสถานศึกษา การบริหารจัดการสถานศึกษา ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาและสังคมชุมชนที่แวดล้อมสถานศึกษา เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งตัวแปรหรือปรากฏการณ์ทางการศึกษาที่กล่าวทั้งหมดนี้เป็นได้ทั้งตัวแปรเชิงคุณภาพหรือคุณลักษณะและตัวแปรเชิงปริมาณที่สามารถกำหนดค่าการวัดเป็นจำนวนตัวเลขได้อย่างชัดเจน

สำหรับเป้าหมายของการวิจัยทางการศึกษา ที่มุ่งพรรณนาก็หมายถึงการวิจัยเพื่อที่จะตอบคำถามว่า ตัวแปรหรือปรากฏการณ์ทางการศึกษานั้นเป็นตัวแปรหรือปรากฏการณ์เกี่ยวกับใคร (Who) ทำอะไร (What) ที่ไหน (Where) เมื่อไร (When) และอย่างไร (How) ในขณะที่การอธิบายก็คือการหาคำตอบว่า ทำไม (Why) ตัวแปรหรือปรากฏการณ์ทางการศึกษานั้นจึงเกิดขึ้น ส่วนการทำนายก็คือการคาดคะเนว่า ถ้า (If) พบตัวแปรหรือปรากฏการณ์ทางการศึกษาเช่นนี้แล้ว (Then) จะเกิดตัวแปรหรือปรากฏการณ์ทางการศึกษาใด ๆ ตามมาบ้าง และท้ายที่สุดก็นำไปสู่การทำให้เกิดหรือไม่เกิดตัวแปรหรือปรากฏการณ์ทางการศึกษาตามที่นักการศึกษาพึงประสงค์ ซึ่งจัดเป็นเป้าหมายที่สำคัญยิ่งของการวิจัยทางการศึกษานั้นคือ การควบคุมตัวแปรหรือปรากฏการณ์ทางการศึกษาให้เป็นไปตามทิศทางหรือแผนพัฒนาการศึกษาที่กำหนดไว้

การวิจัยทางการศึกษาจัดเป็นการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (social science research) เพราะปรากฏการณ์ทางการศึกษาเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม เพราะเป็นปรากฏการณ์ที่บุคคลในสถานการศึกษามีปฏิสัมพันธ์ (interaction) ซึ่งกันและกัน และมีเป้าหมายของการมาอยู่ร่วมกัน ดังนั้นปรากฏการณ์ทางการศึกษาจึงเป็นทั้งปรากฏการณ์เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งต้องอาศัยวิธีการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณและเชิงผสมผสาน (qualitative, quantitative and mixed method research) สำหรับการศึกษาหาความรู้ความจริง

ปัญหาหรือประเด็นสำหรับการวิจัยทางการศึกษามีอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาหรือประเด็นเกี่ยวกับตัวผู้เรียนโดยตรงหรือเกี่ยวกับผู้สอน ผู้บริหารการศึกษา และปัญหาหรือประเด็นเกี่ยวกับวิธีการสอน วิธีการควบคุมชั้นเรียนและวิธีการบริหารจัดการสถานศึกษา เป็นต้น จึงนำไปสู่การวิจัยในชั้นเรียน (classroom research) การวิจัยสถานศึกษาหรือโรงเรียน (school research) การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (research and development in curriculum and instruction) การวิจัยปรับพฤติกรรม (behavior modification) ของนักเรียน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาวิจัยลักษณะใดในประเด็นปัญหาใด ทำที่สุดแล้วทุกลักษณะ ประเด็นปัญหาของการวิจัยทางการศึกษาล้วนมุ่งไปสู่เป้าหมายสุดท้ายที่เดียวกัน คือ การได้ความรู้ ความจริง เพื่อที่จะนำมาใช้พัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเจริญงอกงามเป็นไปตามทิศทางที่พึงประสงค์นั่นเอง

ข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งของตัวแปรหรือปรากฏการณ์ทางการศึกษาสำหรับการดำเนินการวิจัยนั้น ส่วนหนึ่งเป็นตัวแปรหรือปรากฏการณ์ที่ค่อนข้างซับซ้อนต่างระดับและส่งผลต่อเนื่องกันระหว่างตัวแปรหรือปรากฏการณ์ เช่น ตัวแปรหรือปรากฏการณ์ในระดับสังคมชุมชนส่งผลต่อตัวแปรหรือปรากฏการณ์ในระดับสถานศึกษา และตัวแปรหรือปรากฏการณ์ในระดับสถานศึกษาส่งผลต่อตัวแปรหรือปรากฏการณ์ระดับชั้นเรียนและนักเรียน เป็นต้น ความซับซ้อนส่งผลกระทบกันของตัวแปรหรือปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ จึงต้องหาคือวิธีการวิจัยและการวัดค่าตัวแปร ตลอดจนการวิเคราะห์ทางสถิติหรือการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพของปรากฏการณ์และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพอย่างลึกซึ้งซึ่งซับซ้อนตามไปด้วยเช่นกัน เนื่องด้วยการวิจัยทางการศึกษานั้นมีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงพหุวิทยาการ (multi-disciplinary research) ที่ต้องอาศัยความรู้ทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์ทางการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา ปรัชญาการศึกษาและสังคมวิทยาการศึกษา เป็นพื้นฐานมุมมองในการวิจัยไม่มากนักนั่นเอง

ประเมินทางการศึกษา (Educational Evaluation)

ประเมินทางการศึกษา หมายถึง กระบวนการรวบรวมสารสนเทศเกี่ยวกับสิ่งที่มีมุ่งประเมินทางการศึกษา เพื่อที่จะตัดสินคุณค่าและคุณประโยชน์ของสิ่งที่มีมุ่งประเมินนั้น ทั้งนี้ สิ่งที่มีมุ่งประเมินทางการศึกษา ได้แก่ โครงการแผนงานทางการศึกษา หลักสูตรการจัดการศึกษาและสถานศึกษา เป็นต้น สำหรับความหมายคุณค่า (merit) และคุณประโยชน์ (worth) ของสิ่งที่มีมุ่งประเมินนั้นต่างกัน คุณค่าพิจารณาจากความถูกต้องของวิธีการที่ใช้ประเมิน ผลที่ได้จากการประเมินสิ่งที่มีมุ่งประเมิน แต่คุณประโยชน์พิจารณาจากการที่สิ่งที่มีมุ่งประเมินสามารถนำไปใช้หรือทำให้กลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการจากสิ่งที่มีมุ่งประเมินได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ดังนั้น เมื่อทำการประเมินทางการศึกษาแล้ว สารสนเทศที่ได้จากการดำเนินงานประเมินต้องแสดงให้เห็นว่า สิ่งที่มีมุ่งประเมินนั้นมีคุณค่าและคุณประโยชน์มากน้อยเพียงใด เพราะบางครั้งอาจเป็นไปได้ว่า สิ่งที่มีมุ่งประเมินทางการศึกษาอาจมีคุณค่าและไม่มีคุณประโยชน์

สารสนเทศที่ครบถ้วนรอบด้านเกี่ยวกับสิ่งที่มุ่งประเมินจึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้กระบวนการเก็บรวบรวมอย่างหลากหลายให้สอดคล้องกับประเด็นที่มุ่งประเมิน

ในการประเมินทางการศึกษานั้น นักการศึกษาหรือนักประเมินจะอาศัยทฤษฎี (theory) โมเดล (model) หรือแนวทาง (approach) การประเมินเป็นกรอบการดำเนินงานประเมิน ซึ่งทฤษฎี โมเดลหรือแนวทางการประเมินนี้ก็มีนักประเมินหลายคนได้นำเสนอไว้ อาทิ CIPP [or CIPIEST] Model โดย Stufflebeam [2007] Responsive Approach and Countenance Approach โดย Stake [1967, 1975] Mixed Method Evaluation Approach โดย Greene [1989] Collaborative Evaluation Approach โดย Rita [2004] Utilization-Focused Evaluation โดย Patton [2008] Theory Driven Evaluation โดย Chen [1990] Empowerment Evaluation Model โดย Fetterman [1994] Deliberative Democratic Evaluation Approach โดย House and Howe [1998] และ Naresuan Evaluation Model โดย Buosonte [2005] เป็นต้น ทั้งนี้ทฤษฎีโมเดลหรือแนวทางการประเมินทั้งหลายนั้นจะเป็นกรอบอธิบายว่า มุ่งประเมินไปเพื่ออะไร (Why evaluation?) ประเมินอะไร (What evaluation?) ประเมินอย่างไร (How evaluation?) และนำเสนอผลหรือสารสนเทศการประเมินอย่างไร (How to present evaluation findings?) เนื่องจากทฤษฎีโมเดลหรือแนวทางการประเมินมีนักประเมินนำเสนอไว้อย่างหลากหลายจึงมีนักประเมินจำนวนหนึ่งพยายามจัดกลุ่มหรือสร้างทฤษฎีของทฤษฎีการประเมิน (Theory of Evaluation Theory) หรือบางครั้งก็เรียกว่า อภิทฤษฎีการประเมิน (Meta-Theory of Evaluation) ขึ้น โดยพิจารณาจากลักษณะร่วมกันของพื้นฐานหลักคิดของทฤษฎีโมเดลหรือแนวทางการประเมินต่าง ๆ เช่น Alkin [2004] ได้นำเสนอการจัดกลุ่มไว้เรียกว่า Evaluation Theory Tree, Stufflebeam [2001] วิเคราะห์จัดกลุ่มทฤษฎีโมเดลหรือแนวทางการประเมินไว้เป็นกลุ่ม ศิริชัย กาญจนวาสี [2545] นำเสนอแนวคิด 4 มิติของกลุ่มการประเมิน และ รัตนะ บัวสนธ์ [2560] นำเสนอแนวคิดการจัดกลุ่มทฤษฎีโมเดลและแนวทางการประเมินไว้ทั้งสิ้น จำนวน 16 กลุ่ม การประเมินทางการศึกษาหรือการประเมินทางสาขาใดก็ตามจะมีขอบข่ายการประเมินอยู่ทั้งสิ้นจำนวน 6 ด้านใหญ่ หรือที่เรียกว่า Big 6 of Evaluation ได้แก่ 1) การประเมินโครงการหรือแผนงาน (Projector Plan Evaluation) 2) การประเมินบุคคล (Personal Evaluation) 3) การประเมินองค์กรหรือสถานศึกษา (Organize or School Evaluation) 4) การประเมินหลักสูตร (Curriculum Evaluation) 5) การประเมินความต้องการจำเป็น (Need Assessment) และ 6) การอภีมาณการประเมิน (Meta-Evaluation)

สำหรับการอภีมาณการประเมินนั้นหลายครั้งก็เรียกว่า การประเมินของการประเมิน (Evaluation of Evaluation) หรือการประเมินลำดับขั้นที่สอง (Second Order Evaluation) หมายถึง การประเมินงานประเมินเพื่อที่จะรับประกันได้ว่างานประเมินได้กระทำหรือดำเนินงานเป็นไปตามมาตรฐานหลักของคณะกรรมการร่วมของการประเมิน (Joint Committee of Evaluation) ที่กำหนดไว้เป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการเป็นประโยชน์ (Utility) 2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) 3) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) และ 4) ด้านความถูกต้องแม่นยำ (Accuracy) หรือไม่ โดยแต่ละด้านก็มีตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ มาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินที่กล่าวมาก็มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องตามลำดับ นอกจากนั้นมาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินเมื่อทำการประเมินงานประเมินแต่ละด้านก็มีจุดมุ่งเน้นให้นำหนักต่างกัน อาทิถ้าเป็นการประเมินโครงการหรือแผนงานนั้นก็มุ่งประเมินว่างานประเมินนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ (utility) ของการนำผลประเมินไปใช้เป็นอันดับแรก ส่วนการ

ประเมินบุคคลนั้นมุ่งประเมินว่างานประเมินบุคคลดังกล่าวดำเนินการเป็นไปอย่างถูกต้องแม่นยำ (accuracy) เป็นลำดับแรก เป็นต้น

การประกันคุณภาพทางการศึกษา (Education Quality Assurance)

การประกันคุณภาพทางการศึกษา เป็นการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจกับผู้ใช้บริการทางการศึกษาว่า สถานศึกษาได้มีการปฏิบัติหน้าที่เต็มตามภารกิจเป็นไปอย่างมีคุณภาพ คุ่มค่ากับงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรเพื่อการจัดการศึกษา

การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาจะมีงานสำคัญ ๆ สามงาน คือ การควบคุมคุณภาพ (quality control) การรับรองคุณภาพ (quality auditing) และการประเมินคุณภาพ (quality assessing or evaluation) ทั้งสามงานนี้มีลักษณะเกี่ยวข้องกันกล่าวคือ การควบคุมคุณภาพนั้นเป็นการดำเนินงานในส่วนของการกำกับติดตามและอำนวยความสะดวก การจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามภารกิจที่กำหนดไว้ทั้งที่เป็นไปตามกฎหมายและแผนงานนโยบายที่สถานศึกษาร่วมกันกำหนดขึ้นเอง งานส่วนนี้จะเป็งานในเชิงบริหารจัดการสถานศึกษา ส่วนการรับรองคุณภาพนั้นเป็นการดำเนินงานของหน่วยงานภายนอกสถานศึกษาที่มีบทบาทในการตรวจสอบและให้การรับรองว่าสถานศึกษานั้น ๆ ได้มีการดำเนินงานจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานการจัดการศึกษาของชาติที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงไร ถ้าเป็นไปตามมาตรฐานก็จะออกใบรับรองหรือเอกสารรับรองคุณภาพ แต่ถ้าไม่เป็นไปตามมาตรฐานก็จะมีการจัดทำรายงานข้อเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพิจารณาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ในขณะที่การดำเนินงานประเมินคุณภาพนั้นแบ่งเป็น 2 งานย่อย คือ การประเมินคุณภาพภายใน (internal quality assessing) และการประเมินคุณภาพภายนอก (external quality assessing) โดยที่การประเมินคุณภาพภายในนั้น เป็นภาระหน้าที่ของสถานศึกษานั้น ๆ ที่จะดำเนินงานด้วยตนเอง ตรวจสอบการปฏิบัติงานของตนเองว่าบรรลุตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดมาโดยหน่วยงานระดับบนหรือหน่วยงานกลางของรัฐบาลหรือไม่ และรวมทั้งมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษานั้น โดยสถานศึกษาเป็นผู้กำหนดขึ้นเอง การดำเนินงานประเมินคุณภาพภายในนั้นอุปมาดังการส่องกระจกเพื่อดูตนเองว่าหน้าตาการแต่งตัวดูดีพอที่จะโชว์ให้คนอื่นดูได้แล้วหรือไม่ แต่การดำเนินงานประเมินภายนอกนั้น จะกระทำโดยหน่วยงานหรือบริษัทที่ได้รับการว่าจ้างจากรัฐบาล ซึ่งในบริษัทหรือหน่วยงานนั้น ๆ ก็ต้องมีนักประเมินที่ได้รับ การขึ้นทะเบียนรายชื่อไว้ว่ามีคุณสมบัติเหมาะสมเพียงพอที่จะเป็นนักประเมินได้ ให้ทำการประเมินสถานศึกษานั้น ๆ การประเมินคุณภาพภายนอก เป็นการให้บุคคลภายนอกเข้ามาตรวจสอบว่าสถานศึกษามีการปฏิบัติหน้าที่อย่างไร ก็เปรียบเสมือนคนอื่นมาดูการแต่งตัวของตัวเรา หลังจากที่เราส่องกระจกดูตนเองแล้วนั่นเอง ผลของการประเมินคุณภาพภายนอกโดยบริษัทหน่วยงานนี้จะถูกจัดทำเป็นรายงานนำเสนอ หน่วยงานกลางของรัฐบาลที่ทำหน้าที่นี้โดยตรงซึ่งก็คือ สำนักงานตรวจสอบและรับรองมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ (สมศ.) และเมื่อ สมศ. ได้รับรายงานมาแล้วก็จะจัดตั้งคณะผู้ประเมินขึ้นมาอีกคณะหนึ่งเพื่อทำหน้าที่ประเมินรายงานการประเมินที่บริษัท หน่วยงานนั้น ๆ ส่งเข้ามา (ซึ่งเรียกคณะผู้ประเมินนี้ว่า meta-evaluator) ว่ารายงานการประเมินดังกล่าวมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และก่อให้เกิดประโยชน์หรือไม่เพียงไร หลังจากนั้นทาง สมศ. ก็จัดส่งผลการประเมินคุณภาพภายนอก ที่ผ่านการตรวจสอบรับรองโดย สมศ. แล้ว มายังสถานศึกษานั้น ๆ ต่อไปดังจะเห็นว่า สมศ. ซึ่งเป็น หน่วยงานกลางของรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นนี้จะมืบทบาทสำคัญยิ่งในการตรวจสอบรับรองมาตรฐานการจัดการศึกษา

ของสถานศึกษา โดยการให้การรับรองคุณภาพและการประเมินคุณภาพภายนอก รวมทั้งการกำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาทุกระดับ การดำเนินงานประกันคุณภาพเป็นความรับผิดชอบทั้งโดยสถานศึกษาเองต้องดำเนินงานให้เป็นไปตามภารกิจที่กำหนดและ สมศ. เป็นผู้ดำเนินงานตรวจสอบให้การรับรองผลการดำเนินงานของสถานศึกษานั้น โดยอาศัยกลไกและกระบวนการประเมินคุณภาพการศึกษาเป็นหลัก ทั้งนี้มาตรฐานและตัวบ่งชี้สำคัญที่จะต้องประเมินในทุกระดับสถานศึกษาก็คือ มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีการพัฒนาองงามหรือไม่อย่างไร ในแต่ละรอบของการดำเนินงานประเมินคุณภาพการศึกษา

การบริหารจัดการศึกษา (Educational Management)

การบริหารจัดการศึกษา คือ การดำเนินการใช้ทรัพยากร ทั้งที่ได้รับการจัดสรรและมิได้รับการจัดสรร เพื่อให้สถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ทรัพยากรที่กล่าวหมายถึง งบประมาณ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ และระยะเวลา ในขณะที่ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาก็พิจารณาได้อย่างการที่ผู้เรียนมีพัฒนาการทางการเรียนรู้เป็นไปตามที่หลักสูตรแผนการจัดการศึกษากำหนดไว้ และพิจารณาจากการใช้ทรัพยากรที่กล่าวอย่างประหยัดคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

ในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละระดับและประเภทนั้นจะมีขอบข่ายงานบริหารอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับภารกิจที่กำหนดไว้ตามระเบียบการบริหารงานของหน่วยงาน เช่น ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดภารกิจการบริหารงานออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) การบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงานการเงิน 3) การบริหารงานบุคลากร 4) การบริการงานทั่วไป ในขณะที่สถาบันอุดมศึกษาของรัฐมีภารกิจ 4 ด้าน คือ 1) การผลิตบัณฑิต 2) การวิจัย 3) การบริการวิชาการสู่สังคม และ 4) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

แต่สำหรับองค์ความรู้ของสาขาวิชาทางด้านบริหารจัดการศึกษานั้น ก็จะทำการศึกษาหรือจัดการเรียนการสอนครอบคลุมเกี่ยวกับ 1) การบริหารองค์กร 2) การบริหารบุคคล 3) การบริหารการเงินและงบประมาณ 4) ทฤษฎีการบริหาร 5) ภาวะผู้นำ 6) กฎหมายการศึกษา เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้ที่กล่าวจัดเป็นความรู้พื้นฐานสำหรับนักบริหารจัดการศึกษาพึงรู้และปฏิบัติได้ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้ดั้นนอกจากจะขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องมีความสามารถในการนำพาให้บุคคลหรือทุกส่วนในองค์การของสถานศึกษาร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาสถานศึกษาแล้ว ก็จำเป็นต้องรู้หรือสามารถใช้ความรู้ที่ได้จากจากการวัดผล สถิติ วิจัย การประเมินและประกันคุณภาพทางการศึกษามาใช้ประโยชน์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาให้ได้มากที่สุด เพราะความรู้หรือการดำเนินงานแต่ละด้านที่กล่าวนั้นต่างมุ่งไปสู่การพัฒนาผู้เรียนและหรือสถานศึกษาด้วยทั้งหมดทั้งสิ้น ดังจะพอยกตัวอย่างการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบตามลำดับ ได้แก่

1) การบริหารงานวิชาการ จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดผู้สอน การจัดชั้นเรียน การนำหลักสูตรไปใช้ และการวัดผลการศึกษาหรือการประเมินผลการเรียนรู้ผู้เรียน (learning assessment) รวมทั้งการใช้ผลที่ได้จากการวัดและประเมินการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน

2) การบริหารงานการเงิน เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการจัดหาและการใช้งบประมาณทางการศึกษา ทั้งที่เป็นงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้และงบประมาณที่เรียกเก็บโดยสถานศึกษาในการให้บริการทางการศึกษา เช่น งบประมาณที่ได้จากค่าเล่าเรียน ค่าบำรุงการศึกษาที่เรียกเก็บจากผู้เรียน ซึ่งการบริหารการเงินนั้นก็ต้องปฏิบัติให้

เป็นไปตามระเบียบการเงินการคลังที่กำหนดโดยรัฐหรือที่กำหนดขึ้นโดยสถานศึกษาเองเพื่อประโยชน์สูงสุดท้ายที่สุด คือ พัฒนาการศึกษาศึกษาของสถานศึกษานั้น ๆ

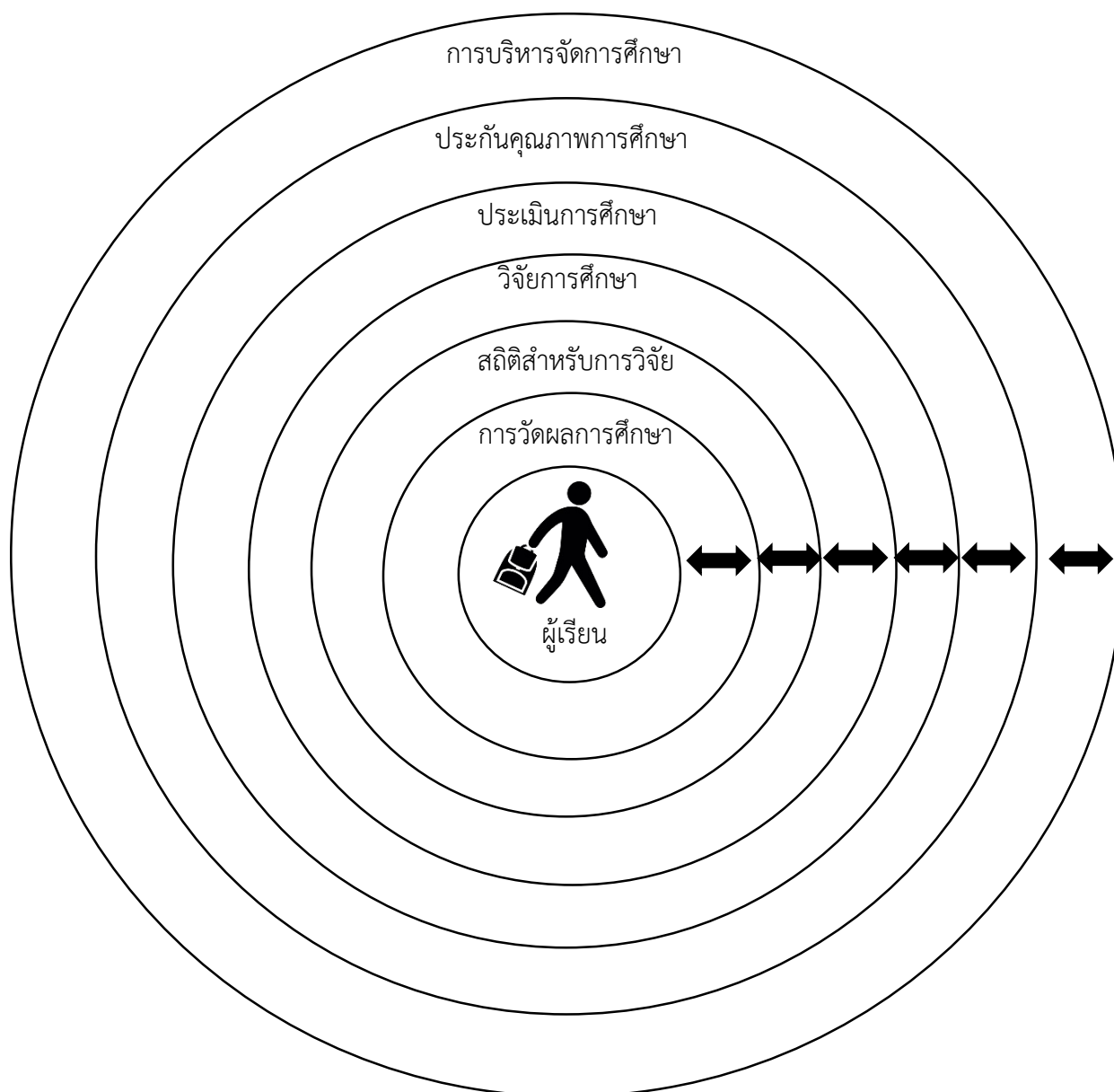
3) การบริหารบุคลากร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสรรหาบรรจุแต่งตั้ง พัฒนาบุคลากรให้ปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งนี้ในการบริหารงานบุคลากรจำเป็นต้องอาศัยการสร้างขวัญกำลังใจ การส่งเสริมและการลงโทษบุคลากรโดยอาศัยทั้งที่มีตามระเบียบกฎหมายหรือการใช้อำนาจ (Authority) การบริหารและการใช้ภาวะผู้นำหรือเสน่ห์ (Charisma) หรือการใช้บารมี (Power) ในการบริหารจัดการควบคู่กันไป การบริหารบุคลากรที่ดีสะท้อนความมีภาวะผู้นำ ผู้บริหารสถานศึกษานั้นต้องได้ทั้งคน (หรือใจ) มาก่อนและได้งานตามมา

4) การบริหารงานทั่วไป (ความสัมพันธ์กับชุมชนและอาคารสถานที่) เน้นเรื่องของการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อระดมทรัพยากรและสรรพกำลังในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ เช่น การเป็นคณะกรรมการทำงานชุดต่าง ๆ ของสถานศึกษา การร่วมระดมทุนเรื่องงบประมาณทางการศึกษาและการระดมแรงงานเพื่อช่วยพัฒนาสถานศึกษา ส่วนด้านอาคารสถานที่จะเกี่ยวข้องกับการจัดสร้างการใช้อาคารหรือสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรืออื่น ๆ และการซ่อมบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ ตลอดจนการรื้อถอนเมื่ออาคารสถานที่อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมเกินกว่าจะซ่อมบำรุงรักษาได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าอาณาบริเวณความรู้ตั้งแต่ด้านวัดผลการศึกษาจนถึงการบริหารจัดการศึกษา ล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงด้วยกันทั้งหมดและมีจุดหมายปลายทางที่เดียวกัน คือ มุ่งพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะมุ่งเน้นทั้งการพัฒนาผู้เรียน ดังแสดงได้ตามภาพประกอบที่ 2

ภาพประกอบที่ 2

แสดงความสัมพันธ์ของอาณาบริเวณความรู้ด้านวัดผลการศึกษา สถิติสำหรับการวิจัย การวิจัยทางการศึกษา การประเมินทางการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษา และการบริหารจัดการศึกษา

สรุป

การพัฒนาผู้เรียนคือเป้าหมายหลักที่สำคัญของการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยการพัฒนาผู้เรียนมุ่งพัฒนาให้เกิดความงอกงามหรือเกิดการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย ซึ่งการให้น้ำหนักความสำคัญแต่ละด้านอาจไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับธรรมชาติและเป้าหมายของเนื้อหาสาระวิชานั้น

การวัดผลการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อตรวจสอบวินิจฉัยว่าผู้เรียนมีคุณลักษณะทั้งด้านกายภาพและจิตภาพพัฒนาไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษามากน้อยเพียงใด เพื่อจะนำผลที่ได้จากการวัดมาพัฒนาผู้เรียนให้เจริญงอกงามต่อไป

สถิติสำหรับการวิจัย เน้นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่วัดค่าของตัวแปรคุณลักษณะของบุคคลหรือของผู้เรียน เพื่อที่จะสรุปผลของข้อมูลที่ได้มาว่ามีลักษณะอย่างไรและตอบคำถามหรือวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

การวิจัยทางการศึกษา เน้นการดำเนินงานเพื่อแสวงหาความรู้ความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา ทั้งนี้เพื่อที่จะพรรณนา อธิบาย ทำนาย และควบคุม ปรากฏการณ์หรือตัวแปรทางการศึกษานั้น ๆ

การประเมินทางการศึกษา เป็นกระบวนการรวบรวมสารสนเทศของสิ่งที่มีมุ่งประเมินทางการศึกษา เพื่อที่จะตัดสินคุณค่าและคุณประโยชน์ของสิ่งที่มีมุ่งประเมินนั้น

การประกันคุณภาพการศึกษา คือกระบวนการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้ใช้บริการทางการศึกษาของสถานศึกษาว่าสถานศึกษานั้นได้ปฏิบัติหน้าที่เต็มตามภารกิจและก่อให้เกิดคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้

การบริหารจัดการศึกษา เป็นการดำเนินการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- รัตน์ะ บัวสนธ์. (2555). *ทิศทางและอาณาบริเวณการประเมิน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. นครสวรรค์ : ห้างหุ้นส่วน จำกัด ริมปิงการพิมพ์.
- _____. (2560). *ปรัชญาวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- _____. (2560). *ทฤษฎีการประเมินและอภิमानทฤษฎีการประเมิน*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.rattanabb.com (page 2) สืบค้นวันที่ 23 สิงหาคม 2562.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2545). *ทฤษฎีการประเมิน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- Alkin, M. and Christie, C.A. (2004). "An Evaluation Theory Three" in M.C. Alkin (ed.) *Evaluation Roots Tracing Theorists, Views and Influences*. CA : Sage.
- Buosonte, R. (2005). *Naresuan Evaluation Theory AEA – CES (American Evaluation Association and Canadian Evaluation Society)* Toronto. Canada, 25-30 October 2005.
- Chen,Hey – tsyh. (1990). *Theory Driven Evaluation*, Newbury Park, CA : Sage Publication.
- Fetterman, D.M. (1994). "Empowerment Evaluation" *Evaluation Practice*. 15(1) 1 – 15.
- Greene, J.C. Caracelli, V.J and Graaham, W.F. (1989). "Toward a conceptual framework for mixed. Method Evaluation Design" *Education Evaluation and Policy Analysis*. 21 (3) 255 – 274.
- Hambleton, R.K. Swaminathan, H, and Roger, H.J. (1991). *Fundamentals of Item Response Theory*. USA : Sage Publication.
- House, E.R, and Howe, K.R (1998). *Deliberative Democratic Evaluation in Practice*. Boulder : University of Colorado.
- O’Sullivan, R.G. (2004). *Practicing Evaluation : A Collaborative Approach*. Thousand Oaks, Sage Publication.
- Patton, M.Q. (2008). *Utilization – Focused Evaluation*. (4 th edition) SAGE. Publication.
- Stake, R.E. (1967). *The Countenance of Educational Evaluation*. Unpublished Chart. Illinois Center for Instructional Research and Curriculum Evaluation. University of Illinois.
- Stak, R.E. (1975). *Evaluating the Art in Education : A Responsive Approach*. Columbus Ohio : Charles, E Merrill Publishing Company.
- Stufflebeam, D.L. and Shinkfield, A.J. (2001). "Evaluation Models" *New Direction for Evaluation*. San Francisco : Jossey – Bass (89) 8 -98.
- Stufflebeam, D.L. and Shinkfield, A.J. (2007). *Evaluation Theory Model and Applications*. San Francisco, CA : Jhon Wiley and Sons. Inc.